

LUCEA FERUL

REVISTĂ LITERARĂ

APARE:

În 1 și 15 a fiecărei luni, după stil nou.
Prețul unui exemplar 50 bani.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

VI., STRADA VÖRÖSMARTY 60a

ABONAMENTUL:

Pe 1 an 10 cor., pe jumătate de an 5 cor
Pentru străinătate 1 an 15 franci.

USPĂȚUL LA ROMÂNII DIN VEȚEL.*

Pentru lămurirea temei ce mî-am ales, din capul locului țin să fac aci observarea că „nunta” la Români, de cari ne ocupăm, se numește „uspăț”. Cuvântul „nuntă” e aproape necunoscut. De aceea la Români din chestie nu vom auzi nici de „oaspeți de nuntă” ci tot de „uspățivi” și „cuscri”. Cât pentru „vornic” ei mai cu drag întrebuițează cuvântul „otfel”, ori „gazdă”.

Când mai sunt două zile până la cununie să face chemarea cuscriilor (uspățivilor) la uspăț. Atunci des de dimineață să „schimbă ei doi otfel în haine de sərbătoare”, iau o bătă subțire în mîni și câte-o ploscă verde, de pămînt numită și ea „otfel”; de aci pare că și-ar fi împrumutat vornicii pe al doilea lor nume. Plosca e plină cu vinars și e împodobită cu sișcineie impenate (năfrămi cu flori) și cu primuri (panglici) mîndre.

Otfelul mirelui colindă pe la toate neamurile și cunoscuții mai de aproape ai mirelui; otfelul miresei pe la ai miresei.

Când intră otfelul în casă zice: „Bună ziua!” — Dînd Dumnezeu la cutare om un fecior (ori fată):

Dumezeu dîndu-l
Mă-sa scîldîndu-l
Și aplecîndu-l
Dumnezeu mare crescîndu-l
Ajungînd(d) vremea căsătoriei
O trimes cărți
Și rêvașe
În toate orașe
Și țudul
În toate buzdulii.**

* Vețelul e o comună românească cu 480 locuitori, situată în comitatul Hunedoara aproape de Deva, pe țărmul stîng al Mureșului.

** case slabe.

Făcîndu-se mai înainte credințarea (fidanțarea) după ahaia (aceea) ajungînd vremea la cununie, la sfîntul altar, așa vî pofteste și pă D-Voastră; ca pă nește vecini buni și dulci pă cutare zi dimineața:

La un scaun de hodignă
La un păhar de beutură
La mai multă voe bună
Să ne petrecem împreună.

(Deneș Tocaci, bărbat în vîrstă. Vețel)

De cumva cel chemat nu poate lua parte la uspăț atunci îi spune cu frumosul că nu merge; iar dacă uu vrea să meargă, atunci încină (îchină, adevă bea) din ploscă odată or de două ori, prin ce să obligă că va merge la uspăț.

În dimineața zilei de cununie otfelii iau din nou satul de-alungul, dar acum merg numai pe la acei cari alaltăieri le-au făgăduit că vor lua parte la uspăț, pentru ca să afle nu cumva careva din ei și-a schimbat planul. Astă chemare la uspăț se face pentru-ca socrii să știe, din bună vreme, pentru câte guri să fiarbă de mîncare.

Mireasa se scoală în zori de zi parte ca să dea ceva ajutor pe lângă oale, parte ca să-și despătore și să-și întindă hainele de cununie ca să nu fie pre boțite cum au stat în ladă.

Imbrăcămîntea miresei e foarte bogată. Fie-care fată să silește să-și coasă însași hainele de uspăț din bună vreme.

Poalele cămeșii — mai mult rochie, căci n'are mâneci — și-le face din pânza cea mai fină de casă, țesută din fuior bătut cu bumbac. Tivitura pe dedesupt e făcută tot în osișori. Deasupra tiviturii se fac cusături mîndre cu fire de bumbac tăind și scoțind fire din pânză,

carî sunt de toată frumseța, numite „tăieturi“. Pe din-jos de tivitură poalele sunt înfrumsețate cu siptă (dantelă) lată de trei până'n patru d'est'e (degete).

Cămașa miresei e de comun făcută din giolgiu (șifon), arare-orî din pânză de casă. Ea e scurtă, așa că de abea de un lat de mână întrece în jos dela briu. Pe amëndouă părțile pieptului, cămașa are câte șase rinduri de pături. La grumaz în loc de guler se coase or hurculaș (brodărie de boltă) or ciptă de casă așa, ca să se vină fodorî cât mai mari. — Mânecele cămeșii sunt croite cât se poate mai largi și pe la cot se strîng cu un golund (perltu, nemțește Börtel) alb pentru ca mânecele să stea înfoiate în partea de asupra mâinii iar dela cot în jos mâneca se sloboade (lasă) în fodorî, carî se gată în ciptă lată de casă. Preste golundul dela coate, care de obicei e tras prin mânecă, e datină să se prindă primuri (pan-glici) roșii.

Peste poală mireasa îmbracă o rochie (zi: roșe.) lungă cam până la nodelele* picioarelor. Această rochie e țesută din arnici în patru ițe, or e făcută din „vig de păr“ dela boltă. În partea de desupt a rochiei, la înălțime de două palmi dela margine, jur înprejurul rochiei se coase un ștraf (vargă) de barșon (catifea) negru cam de trei degete de lat, iar de două părți ale barșonului se prind primuri de deosebite colorî. Pe rochie pune mireasa multă trudă de o împătulește (o face toată pături) bine de sus până jos. Rochia se strînge la trup cu frimbii (legătoare.)

Peste cămașă se îmbracă laibărul (vestă muerească) de barșon or „de păr cu pene de mătase de la Deva“ arare-orî, numai de arnici în patru ițe. La chiept (piept) laibărul e scobinat (decoltat) tare, ca să se poată vedea păturile cămeșii. În loc de guler se prind la laibăr colțșori făcuți din un vig cu laibărul. Marginile laibărului pe unde vin prinse copciile e obiceiul să se întărească cu oase de pește, cu pene de găscă, or la caz de lipsă chiar și cu bâte. Pe amëndouă marginile laibărului, dela capetul pieptului din sus începînd, jur înprejur se prinde un barșon de coloare desclinită cu a laibărului, iar pe lângă barșon se coase puspurel (colțșori de boltă) de diferite colorî. — Iarna nu se îmbracă laibăr ci scurteică de tîrg. Mamele din bună vreme tot adună crucerî pentru scurteica fetei, că „doamne ce rușine mare s'o ajungă uspătu fără scurteică“. Pe dinainte se încinge mireasa cu două feluri de cătrînje. Una e albă ca neaua și e făcută din giolgiu cu hurculaș lat, alb, prin prejur. Peste cătrînța cea albă îmbracă mireasa una alta mai scurtă și mai îngustă, ca să se vază bine hurculașul cătrînței celei albe. Cătrînța din urmă

e toată împenată și împodobită cu puspurel colorat.

Mireasa când se gată de biserică se perie (pieptină) numai cu o cică (cosiță), pe care o lasă să-i atirne pe spate. De cică să leagă simplu o primură mică roșie iar în formă de belciug o primură lată cam de 4 dește și toată împenată. Primura aceasta e lungă de ajunge pe spate mai până la încheieturile genunchilor. Pe cap poartă mireasa o cunună din pene de tîrg (flori).

Siscineul (cârpa de cap) de uspăt al miresei se numește poselat (ung. patyolat) și e alb ca neaua și mare de poft acoperi cu el patul. De poselat grijește mireasa ca de ochi în toată viața ei. Il învelește numai la sərbători mari și la moarte cu el se îngroapă.

La gât poartă mai multe șiruri de mărgele mari; iar în urechi cercei mari.

Pe picioare mai de mult nu vedea la mireasă decât cizme; astăzi însă toate se bat după papuci (ghete).

Portul mirelui e cu mult mai simplu. El poartă vara numai ismene largi, cum rar se mai vezi la alți Români. Ismenele au din jos ciptă lată de casă, care ca să se vază, mirii dau ismenele peste turiaclul cizmii.

Cămașa lui e de fuior bătut cu bumbac și nici când nu e mai lungă ca până la genunchi. La grumaz cămașa are guler strîmt de ciptă, care se îndoiește în afară. Pe piept are tăieturi. La marginea din jos e cusută o ciptă lată și mândră. Bumbii cămeșii sunt de obicei roși pentru frumseță.

Peste cămașă se încinge cureaua, iar peste ea să îmbracă un laibăr de arnici or de postav negru. Pe cel de postav îl cumpără gata din tîrg; croitura lui e asemenea cu a vestei domnești, numai cât la acela e tot un postav negru și dinainte și dinapoi. Guler are lat de un deget și ridicat în sus. Are bumbi mari de cositor. Laibărul de casă se apropie mai tare de vesta domnească întru cât are guler mai lat și îndoit în afară.

Peste laibăr mirele îmbracă șpențel (căput) vinăt de postav, cumpărat gata în tîrg.

Cioareci îmbracă ficiorii numai iarna, când cămașa se viră în ei. Iarna în locul laibărului mirele poartă sub șpențel cojoc mic (pieptar).

Pē cap mirele are colop (pălărie); iarna căciulă. Colopul e mic, cu veși, margini, brodurî mici întoarse oblu în sus până la înălțimea fundului. În colop pune peană de tîrg cumpărată de mireasă, care samănă cu penele din cununa ei. Încălțăminteia lui, sunt cizme cu crețe (încrēțituri) dese și cu tureși scurți și tari.

Mireasa e dusă la biserică și la socrii mari totdeauna în car cu patru boi. De car se îngrijește mirele.

* Glesnele.

Carul de uspaț cu podoabele lui felurite e frumos la privit. — Acest car de regulă se lungește, ca se încapă cât mai mulți cuscri în el. Partea de dindărapt a carului e acoperită cu un abrus (față de masă) alb cu marginile toate ciptă, care cu o margine spînzură spre pămînt, iar de cealaltă e legat bine în car. Peste abrus se întinde un covor colorat — țăsătură de casă — așa ca să se vadă o parte bună și din abrus. Covorul pe lângă aceea că e legat cu funii se mai sprigionește (sprigionește) și cu două perne (perini) cu fețe albe și toate pui pe la cornuri și pe margini. Perinele se așază cât mai ridicate pe covor parte pentru podoabă, parte pentru ca să fie drept spate unui scăunuț or unei lăzi, care se așază înapoia carului pentru ca să șază mireasa cu nănașa pe ea. De coarnele boilor se acată șișcineie de pojnar (buzunar) albe, iar de ștreangurile boilor se leagă șingălăie (clopoțele) mai mici ca cele dela grumaz, pe cari și de altădată le poartă boii legate de o curauă (curea). Răstăiele (bețe, cari țin grumazul vitei în jug) sunt noi (nouă) de lemn de corn, curățite de coaje și rase cu cuțitul așa ca răstăturile rămîn pe el și sunt așa de frumoase, că ai sta să juri că-s flori albe. În vîrfurile răstăielor de obicei se lasă tri crași (craci) lungi de cari flutură în vînt șișcineie mari împenate. Carul se mai împodobește vara cu flori naturale și cu frunză verde; iarna cu brad verde, frunze de fonțiu (saschiu), iederă și cu poșpiang (tufiță pururea verde). Boii îi mână birîșul (om plătit, ung. béres) anume tomnit pe ziua cununiei.

Cuscii din bună vreme se strîngue (adună) fie-care la casa celui tîner din partea căruia fu chemat.

Pe cînd se apropie cuscii mirelui cu carul împodobit de casa miresei, toți uspațivii (cuscii) miresei cu vornicul lor în frunte ies la poartă și o leagă bine cu funii și o încuie, apoi pun ciuhă în ușa și așa așteaptă în uliță pe cei ce vin. În care șed muerile; bărbații vin pe jos. — Cînd se oprește carul înaintea porții amîndoi vornicii stau față în față și țin frumosul dialog:

Otfeliu mirelui: „Bună ziua uspaț cinstit și frumos!”

Otfeliu miresei: „D-Voastră, dară se umblați, se căutați?”

Otfeliu mirelui:

„Noi după se umblăm
Și după se cotăm
Bine samă-o să ne dăm,
Că tîнару nost crăișor
I plin de pară și de dor.
Pintr'a dînsului primblare
O găsit o tînră floare,
Care înflorește
Și nu rodește

Niși pămîntu nu-l priiește,
Și numa se ofellește.
Sculându-se de dimineață
Spălându-se pe față
Fața albă și-au spălat,
Păruț negru au pceptănat,
În haine noi s'au îmbrăcat,
Ș'au luat un bușium mare,
Ș'au suflat în tri părți tare
Ca să se adune oaste multă
Cară pă iel bine-l ascultă.
Ș'au adunat o sută șișîși zăși de boieri
Două sușe de grănițeri *
Din hăi mari nepoți de gînerari
Ș'au plecat la vînațoare
Pân la răsărit de soare.
Și-au vînat codrii cu fagi,ii,
Munții cu brazii,
Dealurile cu podgorile (vii),
Câmpii cu florile,
Vâlșelele cu viorelele
Satele cu fetile.
Cînd dede soarele'n de sară
Buirăm la drumu de țară.
Cîm agiunsărăm la ahăst capăt de sat
Gășirăm un pod strîcat.
Să rupsă o blană cu mine
Și picaî fără rușine.
Cîm d'acolo m'am sculat
Urma mi s'o astupat,
Ieși o babă sgârșită
Pă sama noastră gășită
Și zisă să merem din casă'n casă
Și să nu ne pasă
Pănă ași (aci) în ahăst loc
Că ași vo (va) fi a nost noroc.
Cîm agiunserăm la astă poartă naltă
Lângă dânsa-i multă gloată
Stă tot strînsă ș'adunată.
Poarta-i legată cu paie
Gloata în cap stă să ne taie.
De ahaia vă rugăm
Să fiți cu noi buni și blânzi,
Că nu suntem niște flămânzi,
Niși nu ni frică de voi
Măcar suntem tri sau doi
Că ș'a noastră șeată (ceată) încă
Vine din-apoi adîncă
Tot cu puști și cu pistoale
Mai mulți cu mînil goale.
Uitați-vă dumnia-voastră
Că noi n'am venit cu vitejie,
Sau cu vre-o țarie
Sau cu sabie franțuzască
Ca pe dumnia-voastră să vă îngrozască,
Și-am venit cu dreptăți
Dela'mpărați de la toți,
Că noi florișica s'o luăm
Și ași să n'o lăsăm.

* Veșelul e comună grănițarească.

Florișica să ni-o dați,
Că de unde nu de noi nu scăpați
Uitați-vă dumnia-voastă
Că noi avem firman (firmă) cu peșete
(Atunci arată „otfeliul”, adică plosca)
Șine știe carte letinească
Să vină dară s'o șetească
Iară care nu știe
Ah! la să nu vie.
Să-ne adușeți sinștiți socri miși și mari,
Oamenii cărturari
Vr'un popă cu barba deasă
Să șetească cartea — aleasă.
Să nu fie vr'unu cu barbă rară
Să-ne țină până p' sară,
Să fie unu cu barba ca fusu
De loc să-ne dăie răspunsu.
Răspunsu nost îi șasă păhară de vin,
Șasă șisniele de in,
Că vinu noi să-l bem,
Cu șiscinelle să-ne ștergem
Ca de aici s'enătoși să mergem.
Sinștiți socri miși și mari
Să aveți și lăutari
Și de nu-ți ave(ă) bucașe de-agfuns
Să vă cotați loc de-ascuns:
Buți cu vin
Și șuri cu fân.
Vițaluța grasă,
Și copila hai frumoasă
Să șadă cu tinăru nost la masă.

Otfeliul miresei:

Șinstitute ofeli de casă
Mulțămim de vorbă aleasă,
Că se ne spunî nu ni frică,
Că suntem întregi ca mēru
Și vă dăm tot adevăru.

(Dela Deneș Tocaciu, om în etate, Veșel.)

La aceste vorbe se desnoadă funiile dela ușă, iar vornicul miresei intrând în curte scoate în fața celuiălalt vornic o „mumuiață”, bărbat or femeie cu șuba pe cap de nu i-să vede fața gătită din bună vreme: „Ahasta-i! — place-vă?” Otfeliul mirelui răspunde: „Place, hai dă-ne-o, da de s'ar afla cineva la ea (să spună că e a lui) D-Voastră răspundeți!” — Mai gândindu-se un pic zice vornicul miresei: „Bine da se semne aveți pe ea?”

Otfeliul mirelui:

Mai mărgelată
Și mai șerșelată.
Impleșită
C'o șică

Și cu poșelat lat
P'e spate lăsat.

(Deneș T.)

Cu aceasta otfeliul miresei e prins, întră singur în curte și aduce mireasa înaintea carului, o întoarce odată pe sub mână; o dă apoi celuiălalt otfeliu, care încă învîrtind-o odată pe sub mână, o duce la nănașă, care o țucă odată apoi mî-o ajută să se suie în car, unde șad una lângă alta dinapoî pe scaun, or pe ladă. Mireasa e cu cununa de țîrg pe cap iar năframa albă (pocelatul) o ține după grumaz împăturată în lung.

Mirele n'are loc anumit în car. De obicei însă șede pe ladă lângă mireasă or de-a dreapta or de-a stînga după cum îi dă loc nănașa.

Lăutașii (lăutarii) dacă pot încăpea de muieri în car, se suie — dacă nu, merg în fruntea boilor impenați, iar în jurul lor merg bărbații.

Pe drum către biserică mireasa plînge, junii strigă hop!.. hop!.. hop! și sar sus bătîndu-și turecii cizmelor cu palmile, iar muierile îngână zicala lăutașilor cu câte-o cântecă de jele ori chiuie care pe cum o taie gura, ca de exemplu:

Mulțămim lu Dumezeu
C'o făcut p'ă gîndu meu,
Să ruga veșina noastră
Să-I facem fata nevastă
Io rupseli frunză de țel
Și făcuî p'ă voia ei. —

(Deneș Tocaciu.)

În biserică pînă cînd popa săvîrșește actul cununiei ochiul privitorului obicinuit să caute din cînd în cînd și în laturi, vede cum neamurile tinerilor însurătăi se întrec în a face la „boloane” (vrăji). Voi aminti și eu două din aceste, cari se deprînd mai adeseori: O rudenie de-a mirilor lipește ceară curată de stup de hainile acelora bombănînd: „Doamne agiută! — Cum se lipește ceara, așa să se aprîndă dragostea n'tră ie! — Și cum trag goangile (insecte) la mniere (miere), așa ie! unu la altu.

Tot atunci o muere, care are ficior la țite, pe furîș își desface pieptul și mulge un pic de lapte pe miri zicînd:

„Cum i potcă (lipsă) la copil de mamă, așa să-i fie la mire de mireasă”.

(Nevasta Maria Pădurean, Veșel.)

V. E. Degan.

MISTER PETRE, COMEDIAȘUL.

Novelă de V. E. M.

În luna lui Iunie din anul 1873 au fost călduri dogoritoare, ca rareori altădată. Stradele modeste din orașelul Beiuș gemeau sub colbul de o palmă, caracteristicul până azi al Beiușului.

Să scăldau vrăbiile în colb, semn de ploae și tot nu ploua, iar colbul creștea, creștea mereu. Când ieșeau băieții dela gimnaziu, și vreunul își mângulea pretenul cu vre-un pumn după grumaz și o lua la fugă, n'avea decât să-și târăe picioarele răscolind colbul, ca

ostenite, frământau din greu glia binecuvântată, să dea roadă, ca să aibă toamna din ce să plătească dările și să mai rămână și de — palincă.

Femeile își aninaseră la brâu rochițele dealtcum scurte, lăsând să strălucească în soare genunchii slăbuți și scorțuroși, tălpile desculțe, cu tină uscată pe ele. Fețele lor palide, arămii, moștenite din părinți pătimiși, alcoolști, se înbuioraseră de căldură într'o roșă bolnavă — ofticoasă. Săpau tăcute, mo-

Sărutul din urmă.

să dispară din ochii lumii, învălit în nor de praf, ca zeii din mitologie. Nu-î poliție care l'ar fi putut descurca din vëlul des și nădușitor să-l aducă de guler la lumină. Venea ciurda de porci? Să întrerupea comunicația. Veneau bivolițele, vacile, vre-o turmă de oi? Ce să-î faci, erai silit să întri în prăvălie la Gutmann, ori în cafenea la Hirschmann.

Era pe la săpatul al doilea. De amândouă părțile pe lângă drumul neglijat ce vine din spre Oradea-Mare, trece prin Pocola și strătaie Beiușul, săpau țarenii păpușoiul. Bărbați, neveste, fete, asudate și arse de soare,

roase, abea câte-un copilandru mai avea poftă de glume, dar văzând că nu prea i se trec, o lua cu glas trăgănat și întrerupt de respirații obosite pe câte-o doină supărată, așa cu jumătate gura:

„De ce maică m'ai făcutu,
M'ai făcutu, m'ai crescutu...”

Atunci cățelul ascuns în earbă își ridica plictisit capul și privea la el cu milă, cu limba scoasă de-o palmă și lăsată trândav într'o parte.

De odată s'a ridicat puțin pe labele dinainte, și-a ascuțit urechile, apoi a început să latre leșeș, răgușit.

— Țiba, dihanie, — i-a strigat o babă, și toți au întrerupt, așteptând să vadă că ce se ridicase greoi pe drum.

Să auzia scârțâit văicăitor de roate neunse, plesniri de biciușcă, glasul lărmuitor și ne-armonice dela clopoțelele de alamă legate cu cingători late de piele la grumazul cailor.

Era o caravană curioasă. Trei care încărcate cu fel de fel de pachete, grinzi, pânzături, prăjini și altele, trase de câte doi cai mari, slăbiți până la oase, cu bureți la picioare și cu șelele rănite de hamurile petecite.

— Comedieșii, ni mă, comedieșii — își strigau țarenii.

Și carele trecură greoaie spre Beiuș. Comedieșii sdrențoși, lihniți, palizi, bărbați, femei, bășandrii, copilași mici, se uitau moros din vârful carelor unde se țuguiaseră, iar vizitiile plesnau din bice și indemnau caii cu strigăte asurzitoare. Câțiva bărbați mergeu pe jos, ascunși în umbra timpită a carelor, care trecea dincolo de șant.

Curgeau sdrențele de pe corpul lor uscățiv, cum se târaiau pe lângă care. Purtau pe cap căciuli incolore, de clowni ori de jockey, abea între crețe aflai vre-o rămășiță din culoarea originală, ca reminiscențe spălăcite.

Unul avea chipiu șterpelit dela cavalerie, unde servise, celălalt pantalonii de infanterie.

Își duceau ghetetele în mână, să nu se tocească.

Doi călușei, poni, slăbiți și murdari, erau legați de șerigla carului din urmă. Pășiau posomorâți și gânditori, lovind în zadar după muște, cu coada lor tăiată scurt. Din când în când loveau cu copita muștele de pe foale, ori își întorceau capul să dea după muștele de pe spate, și atunci frâul legat scurt îi smâcea brusc, iar ei își urmau posomorâți calea. Doi câni albi, lănoși, păseau grav, cu limba scoasă, căutând umbră când între roate, când sub picioarele cailor.

La marginea orașului s'au oprit să se curețe de praf. De aici până în piață mersul lor a fost un fel de mers triumfal. S'au văzut înconjurați de o droaie de gură-cască, băeți nespălați, hamali, ba chiar și babe cărunte, și toți căscau ochii mari, ținând privirea țință la oaspeții exotici, călcându-se unii pe alții.

Pe strada Orășii se făcuse un colb nepătruns, încât sërmanii comedieși tușiau de praful înghițit.

Ca să scape au dat zor cailor, dar copiii s'au luat și ei la fugă și așa praful s'a făcut și mai mare. În sfârșit au ajuns în piață.

La semnul directorului, un om gras, blăjin, sdrențos, toți s'au coborât și s'au pus îndată pe lucru. Unul s'a dus să înștiințeze autoritățile.

Directorul a făcut dintr'o privire planul. S'a pus stălp într'un loc, ținând capătul unei

frânghii. Un altul a prins capătul celălalt și cu frânghia întinsă a plecat roată, lăsând urme de tărită preserată pe colb.

În partea unde era să fie intrarea, au bătut doi pari și îndată au și întins o pânză murdară și ruptă, pe care se putea încă citi:

HYPODROME

CIRCUS

Giusepe Rivoli.

Peste-o jumătate de ceas era gata „cercul“, un cerc ocolit de fâșii late și murdare, de pânză, neacoperit. Lângă circ un cort improvizat, pe seama personalului și pentru cai.

II.

Leana lui Onuț, căzuse în păcat. Să ai un copil nelegiuit, e rușine, dar rușinea trece, oamenii se dedau, însă rămâne năcazul, să ții, să crești din al părinților, fructul păcatului tău. Până îl ai, cu greu te măriți, așa că de l'ar lua D-zeu, numai bine ar face.

Așa se gândea Leana lui Onuț.

Altă zi era țîrg la „Beiuș“, Leana și-a luat în brațe copilașul de trel ani, și haida să meargă și ea la țîrg.

Avea adunați cam vre-o doi zloți, i-a legat în colțul năfrămii, să-și cumpere ce va vedea bun, frumos și lesne, Meziazu nu-i departe de Beiuș — abea-i de două asvârlite. Într'un ceas Leana, cu copilul în brațe, era în Beiuș.

Aici era lume multă, cât târgași, dar mai mulți holbași.

Era și o comedie, Să adunase lume multă la ușa ei, că era un buclucaș de om uns cu fărină pe față, cu căciula țuguată și cu un fund mare cât o ferdelă. Să strimba, ridea, făcea de ris și bătea într'o dobă mare. Un altul tot hodorogia pe românește, și striga lumea să intre, că nu-i scump, numai o pițulă. Leana s'a dus mai aproape, s'a îndesuit să vadă mai bine. Copilașul s'a spăriat și a început să plângă, dar Leana l'a mulcomit. Și s'a tot uitat Leana, multă vreme s'a tot uitat și a ris de omul buclucaș, uns cu fărină pe față, care făcea șodenii, și se trudea să înțeleagă ce spune domnul celălalt.

Domnul acela se uita mult la ea, apoi într'un târziu o agrăi:

— Auzi lelițo, dă-mi mie copilul ăla!

— Ce-mi dai pe el? răspunse Leana, cam în glumă.

— Că ți-o plăti! Cât ceri?

Domnul nu glumea. Un om din satul ei, i-a șoptit în ureche: „Dă-l tu, și te scapă!“ Leana s'a socotit repede, și când domnul acela a chemat-o în lăuntru să se târguiască, a intrat rizând.

S'a trezit între comedieșii șugubeți, cum sunt ei.

— Cât ceri dară?

— 50 de zloți! a zis Leana ca să ceară mult.

Adă mâna! a zis domnul a cui era comedia.

Leana nu s'a gândit mult, ba rîdea încă și se bucura că scapă de copil și încă mai capătă 50 de zloți..

A dat copilul și nici nu l'a sărutat măcar. Un comedias a luat copilul, care par'că presimțea ceva și începuse să plângă.

Dar Leana nu-l auzia.

S'a uitat cu ochii schinteietori la bani, apoi i-a legat în năframă și a dat să plece.

— Mai stai! — i-a zis domnul acela. — Cum îl cheamă?

— Petre.

— De unde-i?

— Din Mezieș, D-le!

— De câți ani să fie?

— De trei!

— Bine, acum poți merge.

Leana a eșit găimăcită, și a luat-o de-a-una către casă. Abea când a eșit din Beiuș și s'a văzut singură pe hotar, a început să plângă.

... „Că batăr de-ași fi sărutat, până când l'am dat.

După ce a plecat Leana, directorul Giuseppe Rivoli a luat un călindar unsuros, l'a deschis la luna lunie și pe pagina pentru însemnări a scris cu litere șovăitoare: *Petre Rivoli, Mezieș; com. Bihor, Ungaria, 1873 la 24 lunie, de trei ani; 50 fl.*

A presărat scrisoarea cu năsip, a pus călindarul în puilul unei lădițe de sub car, apoi a eșit din nou afară, lângă omul cel îmbrăcat șod, uns cu fărină pe față, cu căciula țuguiată, care făcea șodenii și lucru rîde ris.

III.

Pe malul Dnieperului, aproape de izvoare și de Moscva, e Smolenscul.

Orășel vechiu, plin de amintirile marelui resbel și ale marelui Napoleon.

Era o dimineață frumoasă de August; turnul bisericeii „Sfintei Treimi“ strălucea în depărtare, iar steagul dela circ se legăna molatec, plictisit.

Era un fel de cort din scânduri, ca o cupolă, cu două intrări și la partea dinspre răsărit tot din scânduri, ceva garderoabe, grajd, și altele.

Deasupra, în vîrfurile coperișului tot de scânduri, era întărit pe o prăjină lungă steagul roșu-alb. Deasupra intrării era o pânză colorată, întinsă, și pe ea numele circului: *Circus Giuseppe Rivoli.*

După reprezentația succasă din preseară,

directorul Rivoli era bine dispus. S'a sculat în zori și a eșit înaintea circuitului, în lăuntru cărui diletanții osteniți dormeau duși. Giuseppe Rivoli nu îmbetrânise pare-că de loc în cei 4 ani din urmă. Acelaș grăsun, rumen, gălăgios.

Să uita mulțumit la circuitul destul de imponent, care-i purta numele.

— Hei, — se gândea el — unde eram eu acum 4—5 ani? Ce sărăcie mai duceam prin orașelele din Ungaria. În Dobrițin 'mă-au spart pânza de trei ori. În Kanija 'mă-au aprins circuitul. În Seghedin mi-l'a dus apa. Și totuși, totuși! Ei, dar acum! Uite! E tare, din scânduri, larg, și l'am asigurat. Și ce personal! Mister Howe, o! ce jockey, apoi clownul, un șuster din Trautenau, are haz mutra lui, par-că ar fi un sfânt văpsit dintr'o biserică rusească. Și Mister Petre, auzi frate, băiatul, s'a pus aseară pe câștigat de aplause, cât să crezi că-i jockeyul circuitului regal din Londra. Va duce-o la mult, Valachul. Ei, dar Fanny, calul de pompă, o! ce pași, câtă eleganță și ce dans. Baronul Varmacseff mi-a promis 5 mii de ruble pe Fanny. Ei, dar nu dăm noi pe Fanny!

Și Rivoli de fericit ce era, voia par'că să îmbrățișeze tot circuitul. Deodată s'a încruntat.

— „Nu-i permis să vadă personalul că sunt mulțumit. Nu! Eu rămân tot directorul strict.“

E timpul exercițiului și ficiorii dorm încă.

— Hei!! strigă el cu glas furtunos: „Hei, leneșilor, vă arde soarele pe burtă! sus, sculați că vîrs Dnieperul pe voi; ei, ei...!“

Și tot circuitul s'a pus în mișcare...

Apoi au compus programul serii.

— Petre va pași la tot casul! a zis Mr. Howe.

— De ce? a întrebat Rivoli.

— D'apoi... aseară! Nu ați văzut ce ovații a primit băiatul?

— Poi, că da! Vom face să creadă orașul că n'avem alte puteri de cât doar pe micul Petre.

Va pași mâne!

Lui Rivoli nu-i contrazicea nimeni, dar de astă-dată a venit nevastă-sa:

— Tu mă știi Rivoli, baroneasa Ransky a trimis ciasul ei de aur să-l dau lui Petre, atât i-a plăcut băiatul.

— Așa?—? Atunci da...! și Rivoli i-a dat o „persecă“ lui Petre, care stetea de-o parte supus și isteț.

Apoi s'au început probele.

Au scos un ponny alb și i-au dat galop, roată prin circ.

— Alle — hoppa — strigă Rivoli, și Petre s'a pus gata să sară pe cal când va galopa pe lângă el.

Era ușurel, elastic, Petre. L'a trenat de 4 ani încoace directorul Rivoli, l'a trenat așa cât bietului Petre îi era acru sufletul. L'au pus pe cal, atunci când el nici pe jos nu știa merge.

A căzut de zeci de ori pe zi, și atunci Rivoli îl plesnea și cu biciușca, încât dunga plesnei rămânea vinată pe pulpa ori pe coasta băiatului. Și iarăși îl puneau pe cal, așa fără frâu și fără șea. După călărit venea gimnastica.

Îl forțau până ce băiatul leșina. A zăcut odată din căzături 2 luni, odată 3 săptămâni când s'a scrintit mâna, apoi când a trecut un cal peste el și i-a frânt o coastă, a zăcut 3 luni.

Era palid și subțirel băiatul, dar musculatura lui se dezvoltase abnormal. Să dedase cu reul și acum părea vesel. Ținea privirea isteată ținută în ochii directorului, ca îndată ce acesta va striga comanda obicinuită de: Allé-hoppá, — să își ia avânt.

Rivoli plesnea mereu din biciușcă și căluțul galopa, răscolind praful de firez ce era preserat pe jos.

Cu o săritură isteată Petre a fost pus în picioare pe cal. S'a pus mâinile pe șolduri și stăpân pe mișcările proprii, balansa măiestos, acomodându-se galopării calului. Au făcut mai multe exerciții, pe urmă au adus pe Fanny, un cal superb, mare, și i-au dat galop în cerc.

— Allé — hoppá — striga Rivoli și Mister Petre, căruia îi sunase comandă, s'a uitat întrebător la directorul. Să sară el pe Fanny, când el așa-i de mic, încât îi poate trece pe sub foale în mers tanțos.

Răspunsul directorului a fost o lovitură de biciușcă, încât bietului Petre îi eșiră lacrimile. Știa ce însemnează asta, s'a pus dăci gata să sară pe Fanny. După două plesniri de bici Fannyi s'a iuțit galopul. Petre tremura. Când a sunat a doua-ooră comanda, ochii lui s'au înpăingenit, s'a avântat odată, a prins cu mâna stângă coama calului și pe o clipă a rămas atârnat așa, căutând zadarnic să se apuce și cu mâna dreaptă. Fannyi, care galopa, și-a încurcat picioarele dinainte cu a-le lui Petre și el a sburat la 3 pași depărtare, rămânând lat pe năsip.

Biciușca directorului l'a ajuns. Petre a oftat dureros și a încercat să se ridice, dar n'avea putere. Atunci l'a ajuns a doua lovitură.

Băiatul s'a adunat ultimele puteri și s'a ridicat clătănându-se.

Spre norocul sërmanului Petre, Fanny începuse să dea semne de nesupunere, și până când Rivoli s'a pus cu biciușca să-o reguleze, băiatul s'a mai recules. — Allé — hoppá — a răsunit de nou comanda.

Ochii lui Petre ear s'au înpăingenit, — s'a luat avânt, dar cu o clipă prea târziu; a scăpat coama din mână și a lunecat sub cal.

Fanny a sărit peste el, puțin a lipsit, să nu-l atingă pe Petre copitele dindărăt, dar au fost cu mult mai amare loviturile directorului Rivoli.

— Allé — hoppá — a strigat el de nou și Mister Petre ear s'a luat avânt.

IV.

Scriau 1890, când în Torino s'a întâmplat că un cal, în decursul dresării, l'a lovit așa de rău cu copita pe directorul Rivoli, căt sërmanul a stat 5 zile în pat. Anunțurile, plcatele spuneau că din cauza acestui accident reprezentările vor fi dirijate de Mister Petre Rivoli.

Bietul betrân, directorul Rivoli, s'a sculat, nu-i vorbă, — după 5 zile, dar de atunci nu s'a simțit bine. Cum venea vremea de ploaie, începea să-l doară coastele, căt nu era bun de nimic. Atunci toate afacerile circuitului cădeau în sarcina lui Mister Petre.

Spunea adese-ori Rivoli, că dacă va muri el, Petre va prelua conducerea circuitului, până va trăi nevasta, apoi va fi însuși stăpân.

Că tare-l plăcea pe Mister Petre, personalul întreg..

De alt-cum era favoritul publicului; punctul lui din program nici odată nu rămânea neaplaudat. Și era cunoscut în toate părțile ca o putere de prima calitate în circ.

Giuseppe Rivoli era mulțumit de succesul ce l'a avut prin Mister Petre.

Spre toamnă s'au dus pentru câteva reprezentări la Stralsund. Ahea au sosit aici, și bătrânul director a început să se simtească rău. A venit un medic, l'a căutat cu de-amănuntul și i-a dat ceva leacuri.

Când a eșit i-a spus însă directoarei că toate s'au sfârșit. Și într'adevăr peste alte două zile starea lui Giuseppe Rivoli era atât de desperată, încât nu s'au dat reprezentări. Insuși bolnavul își simțea sfârșitul.

Și-a spus dorința că ar voi să vorbească singur cu Petre. Băiatul a venit la patul bolnavului și ochii lui lăcrimau de durere.

„Petre, — a zis bolnavul — tu nu știi încă ceea ce voesc să-ți mărturisesc acum. — Am greșit poate în contra ta, dar poate ți-am făcut și un bine. D-zeu știe.

Era prin 1873. — Atunci eu eram sërac și năcăjit. Aveam un circ hârbuit, de acele cărora noi le zicem „potârnică“, — și mergeam cu el prin sate mai mari și prin orașe mici.

În Ungaria, într'un orașel de lângă Oradea-Mare, am dat mai multe reprezentări la un țig. Știu că erau călduri mari și o secetă ne mai pomenită. Dinaintea circuitului stetea o țărancă tinăra cu un băețel în brațe.

Am cerut să-mi vindă băiatul și ea mi l'a vindut cu 50 florini. Băiatul acela era tu Petre. Eu te-am crescut și te-am trenat. Nu știi, știe D-zeu, bine am făcut ori rău. Tu imi ești drag Petre, și mă vei ierta.

S'a făcut liniște. Petru își simțea capul amețit și greu, pe urmă a început să plângă...

V.

Dorința de pe urmă a directorului Giusepe Rivoli nu s'a împlinit. Directorița a disolvat cercul și a vîndut tot ce se ținea de cerc, apoi s'a retras la viață liniștită, în Genf. Mister Petre s'a angajat la Cercul Regal din Dresda, pentru leafă de 4 mii de franci pe an.

Dar nu mai era cel de mai înainte. Muștră de o singură gîndire, își împlinea mecanicește datorințele.

Mărturisirea directorului, pe care îl ținea de părintele său și îi purta numele, l'a sgușduit puternic.

Să simția străin în meseria lui și adeseori se visa că e țeran și că lucră cu sapa, alături în brazdă, lângă mamă-sa.

Nu știa de-a-bună seamă urêște oare pe ființa aceea fără suflet, care l'a vîndut, ori o iubește cu focul iubirei de mamă al acelora, care nu ș'au cunoscut mama.

În fine s'a decis să știricească dacă mai trăește oare? Oficiul notarial, la care s'a adresat, i-a răspuns că trăește o femeie săracă și părăsită în Mezieș, com. Bihor, lângă Beiuș, despre care se spune că și-ar fi vîndut băiatul nelegiuit unui director de cerc care era la țîrg în Beiuș.

E tare sêracă și bolnavă, lucrează în sat cu ziua. Inima lui Petre s'a torturat la știrile acestea.

Încă în aceeași zi a trimis mamei sale 200 de franci prin oficiul notarial.

Notarul a chemat pe Leana la sine.

— Ascultă Leano, — pare-ți rău că ți-ai vîndut băiatul?

— „Lasă-mă d-le, rogu-te lasă-mă nu mă mai amări. Destul de tare m'a ajuns blăstêmul;... și a început să se bocească.

— Uite Leano, — ficeorul tîu s'a făcut domn mare, și îți trimite din țara nemțească 100 de zlofi. Ajută-te cu ei și roagă-te lui D-zeu să te ierte!

Leana a rămas găimăcită și nu știa vi-sează ori și-a pierdut mințile.

Dar peste două zile a venit la notarul să-î scrie carte ficeorului, că: „Dumnealui“, dacă poate, să vie batăr pe o zi să-l vîd, că doară mi s'a mai ușura păcatul“...

Notarul a făcut cartea. Peste o săptămână Leana a primit 200 de florini dela ficeorul său, cu răspunsul că nu poate veni, și că nu poartă dor de o mamă fără suflet ca și ea

VI.

De după Vlădeasa eșise luna, galbenă ca un gălbiniș de ou, rēvērsând raze de aur peste vîrfurile

cernut cu omăt al Vlădesii și al Biharei și peste câmpia troenită dela Beiuș până la Vașcău.

Neaua strălucise schimbînd colorii nedesluite ca bobii de roauă în razele soarelui, și scărția răutăcios sub pașii grăbiți ai drumeților.

Din cînd în cînd ieșea din Beiuș câte o sanie trasă de cai mărunți, de munte, iar în dricul saniei se sgribulisă țeranii în cojocul lor din piele de oaie.

Apoi s'a auzit șueratul-signal, al trenului ce sosea dinspre Orade.

În gară s'a făcut puțină mișcare, trenul s'a oprit și câțiva pasageri s'au dat jos luînd'o repede spre oraș.

Reverie.

Era și un străin, și părea de tot neorientat.

De odată s'a îndreptat spre un domn, care stetea lângă intrare și părea că așteaptă pe cineva.

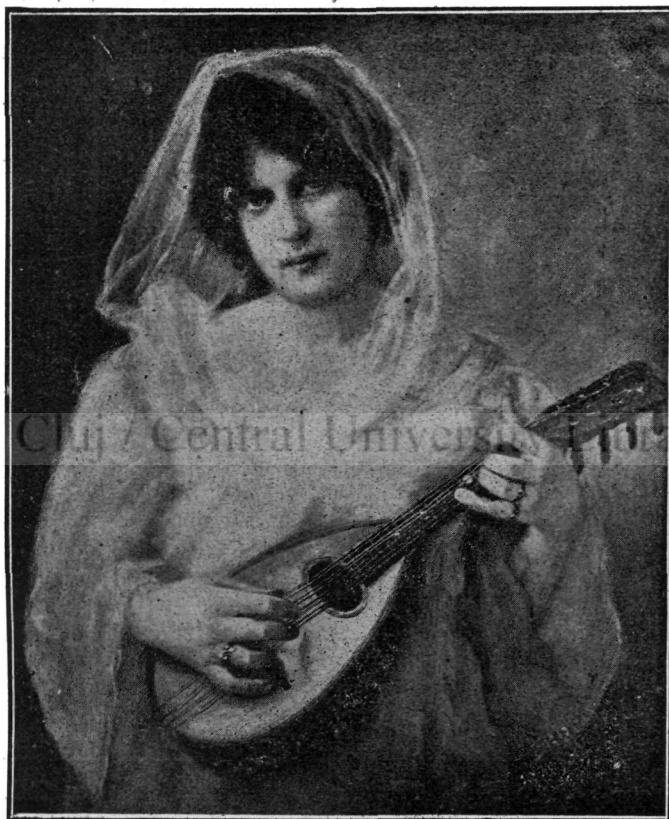
— Sunteți d. Notar? întrebă străinul nemțește.

La răspunsul afirmativ cei doi domni și-au strîns mîna prietenește.

Era Mister Petre.

— Vê mulțumesc că m'ați așteptat, zise el, apoi s'au dus la trăsura.

— Mai trăește? întrebă el după ce s'au suit, și trăsura a luat-o spre Meziaș.

— Da, însă e la cele din urmă. Nu va duce-o nici trei zile. Te pomeneste mult, și spune că nu poate muri până nu o erți. Totuși ar fi bine să intri la ea, că în urmă, tot mamă ți-a fost, și ea nu știa ce face, când te-a vândut.

— Nu,—asta nu voi face-o;—zise Petre. M'am hotărât, și eu nu îmi schimb hotărârea. Mă doare mult, dar, nu pot face alt-fel. O mamă de sus îmi arată par-că cea-ce am să fac. Un glas tainic îmi spune, că *marele păcat* terbuie ispășit.

Voiam să o văd, de acea am venit. Ea nu trebuie să știe, nu-î iertat să știe că eu am fost aici.

O privire prin fereasta luminată, o privire, atâta-î totul, și iară-și voi pleca. Te rog încă odată să păstrezi taina.

— Eu nu te pot constrînge dacă nu vorești. Una știu și eu, atâta, că e crudel ceea-ce faci. Ce dureri va avea sormană dacă va auzi din întâmplare că ai fost aici, dar nu ai intrat, fără ai privit prin fereastră.

— Așa trebuie să fie! zise Mister Petre, scurt.

Era după miezul nopții. Luna era sus, pe la mijlocul cerului, când s'a oprit trăsura, cam la 100 de pași dela sat. Aici s'au dat jos, și au luat-o pe o cărărușe spre sat.

Din capul satului a treia casă, era casa Lenii.

Prin fereștrua joasă răsăreau razele chinuite ale luminării de seu, tremurau puțin lângă parcan și se perdeau în lumina lunii.

În vatră ardeau molatec câți-va tului și coceni, și lelea Rachila îi rînduia cu cleștele. Motanul ghemuit la gura vetrii torcea nepăsător, iar în pat sub cearceaf de pânză și sub țol de lână zăcea Leana, galbenă și slăbită de mult ce bolise.

De câteva zile îi era tot mai rău. Lelea Rachila o străjuia ca prietenă cu care fetiseră deodată.

De cu seară au fost lăsat-o ferbințele și a fost așipit.

A dormit până mai nainte, când au prins-o din nou fierbințele. Era mai fără astâmpăr ca până aici. A început să vorbească aiurând, vorbe fără legătură, apoi a început să dea cu mâinile în aer. Avea vedenii. Lelea Rachila s'a pus pe marginea patului să o mulcomească.

— „Iată-l, zicea bolnava; vine, vine. El este, Pătruțu meu, el vine la mine să mă mai vadă odată. Dar uitați, el e mănios... supărat. Vine dar să uita urit la mine. Nu mă poate ierta, nu, și eu sunt păcătoasă..... Ah!..... iată-l!.....

Mister Petre s'a fost apropiat încet de fe-

reastră. Când a privit în odaie, Leana ședea pe pat și ținea brațele întinse către fereastă.

Auzia glasul ei dar nu știa românește și nu înțelegea. A văzut pe Rachila cum se lupta s'o fie în pat, de oare-ce credea că Leana aiurează.

Dar el a înțeles că mamă-sa l'a văzut pe el de departe, cu ochii sufletești.....

A fost o clipă sfâșietoare.

În inima lui Petre sa desvoltat o luptă grozavă, s'a cutremurat, pe urmă luând o hotărîre repede a luat-o la fugă spre trăsura.

... Să duce... să duce... Petre!... Petre! de ce te duci? strigă Leana desperată, pe urmă a dat un țipet sfâșietor și a căzut pe perne, leșinată.

Caii fugeau în galop și Mister Petre întruna striga să mîne mai repede. Luna ridea batjocoritor pe cer și lumina drept, fața stranie a lui Mister Petre. Notarul nu putea să-l domolească. Pe urmă l'a lăsat în voia lui și sta tăcut în trăsura. Omătul scârțâia înțepător sub roate. Au sosit la gară și Mister Petre, a plecat cu trenul de dimineață spre Oradea-Mare iar de acolo spre Dresda.

VII.

Când a leșinat Leana, Rachila a crezut că a murit și că sbuciumările de mai înainte au fost lupta cu moartea.

A pus țolul peste Leana, pe urmă i-a pus luminarea la cap. — A făcut cruce peste pat, — a zis „D-zeu s'o ierte!“ — și s'a dus să scoale vecinii... — Cum au și lăsat-o pe ea singură lângă Leana? —

* * *

Leana s'a trezit și s'a văzut singură în casă. A văzut luminarea la cap și a trântit-o la pământ. Apoi a eșit așa cum era în cămașe numai și a luat-o la goană spre Beius.

A răsădit-o frigul, dar ea ardea. Ometul scârțâia sub picioarele ei desculțe iar din spre pădure se auzia un urlat de lup flămând. — Ce-î păsa ei?.... Vedeau în cale pe feciorul său, frumos, frumos, cum a fost tată-său și el îi tot făcea semn să alerge după el.

Și Leana alerga tot mai tare, tot mai tare. — De-odată a văzut ceva în drum și s'a oprit pe o clipă; urlatul de lup flămând s'a auzit aproape. Leana a pornit către el. Îi părea că-î domnul acela de la circ și că-î cere copilul. A strîns pumnii și s'a aruncat năvalnică asupra lupului. A fost o luptă scurtă. Peste câteva clipe nu se auzea decât clonțitul dela două fălci băloase, cum rup întâi în carne apoi bat repede, repede și lacom.....

ILUSTRATE.

Sunt doi.

Îi aud adesea capacitându-se reciproc, dar nici odată nu i-am auzit așa deslușit, ca în seara aceea.

Cum era Sâmbătă seara, plec la birt să cinez. În sfârșit cât de sêrac să fi, totuș măcar Sâmbătă seara trebuie să poți face seamă de o cină caldă la birt. Ales când birtul e de a doua mână.

Ieau o halbă și dau cu ochii peste lista de bucate. Sunt momente în viața omului, când luând lista asta în mână, te uiți mai întâi la preț și numai pe urmă dai cu ochii și de bucate. Scriitorul acestor rînduri încă trecea prin astfel de „momente” în seara aceea. Căci ce haz are, mă rog, să ieai pe rînd bucatele cele scumpe — să-ți faci iluzii deșarte — și pe urmă tot să rămâi la cele ieftine? Mai bine te uiți la preț, să știi cu cine ai a face, omițînd cu democratică mândrie prețurile, cari întrec o coroană...

Isprăvisem cu cina și fumam liniștit, în vreme-ce cu mîna stîngă îmi număram parafele din busunar. Vedeam eu că de o halbă nu mai pot face seamă, dar un „șnit” tot aș mai putea eu chivernisi.

Atunci numai mă pomenesc, că o fetiță de vre-o patrușprezece ani, sê apropiie de masa mea și-mi oferă niște cărți postale ilustrate. Era sărăcuț îmbrăcată, de-o paliditate bolnăvicioasă, cu ochi albaștri și bucle castanii.

Poftim ilustrate!...

Chiar era s'o îndepărtez cu un gest, când unul începe a-mi vorbi. Știți unul, din ce-i doi, de cari pomeniam mai sus.

— Ești sătul acum, îți șade bine s'o alungi pe biata copilă, fără să-ți dai seama, că ea poate rabdă foame de ieri. Alungă-o, e foarte frumos din partea ta....

Rușinat de dicția asta lăuntrică, fac semn copilei să sê apropie.

În vreme-ce răsfoiesc printre ilustrate, o întreb dacă are părinți.

Ea începe mașinal:

— Tata a murit... mama e bolnavă.... frate-meu mai mic e epileptic....

De câte-ori mai auzisem formula asta mincinoasă! ~

— Vezi, eu știu că mințești. — De ce nu-mi spui drept?

Copila sê încurcă, sê roșește și ochii i-sê umplu cu lacrimi.

— Mă rog...

— Știu eu, că așa ți-au spus de acasă, să zici, dar spunem drept.

Și ea își pleacă capul în pămînt, își mușcă buzele și abia într'un târziu îmi spune:

— Suntem foarte sêraci... dar n'am fost totdeauna așa...

O măsurați odată cu privirea și m'am convins, că spunea adevêrul.

Ochii ei inteligenți, trăsurile-i fine, în sfârșit înfățișarea ei întreagă mărturisă de o potrivă, că copila asta frumușică și palidă — „n'a fost totdeauna așa.” În sêrile lungi de iarnă va fi adurmit în căldura pernelor moi; mamă-sa îi va fi făcut cruce preste perne și o va fi acoperit earăș cu plapoma, când sê sbătea în visurile ei de copil... Toți o alintau și ea era așa de răsfețată și de zburdalnică. Un „student de a VII clasă gimasia” va fi scris versuri pe tema ochilor ei albaștri — și ea le cetia și le arunca rîzînd...

Acum?... Cu ghețele sparte tremură pe asfaltul podit de nea, aleargă din cafenea în cafenea cu ilustrate, să poată duce acasă o bucată de pâne și câțiva cartofi fripți... și adoarme sgrebulită pe o mână de paie, în vreme-ce crivêțul zugrăvește pe geamuri visele ei de copil nenorocit în flori de ghiață... Visul nenorociților: flori de zăpadă! Și studentul de oare cînd, care azi iscălește, poate, cu multă gravitate: „student în drept”, nu mai visează de ochii ei albaștri.... O fată sêracă nu mai e motiv pentru poezii lirice; cel mult pentru pictori....

O rog atunci:

— Alege-mi d-ta domnișoară cîteva.

Cum a trăsărit sêrăcuța, când i-am zis „domnișoară”! De cînd nu-i va mai fi zis nimeni vorba asta!

Zimbește sfiicios:

— Nu am așa frumoase de ales....

— Dar totuș, te rog, alege-mi.

Le iea odată până în capet, le mai iea odată și abia în urmă sê determină să-mi aleagă trei.

I-le plătesc, gândindu-mă, că în sara asta, o să mă mulțamesc fără șnit.

Abia s'a dus însă palida *Mignon*, când mă pomenesc că *celalalt* — știți *celalalt* din cei doi, de cari pomeniam mai sus — începe la mine câtrănit:

— Ești un dobitoc! Ce lipsă aveai de ilustratele astea proaste? Vrei să faci pe marinimosul? Frumoasă mărinimie! Ales, că e vorbă de o frumoasă cu ochii albaștri. Te-a mințit, nătângule, n'o vezi cum zîmbește de cu zor domnului ălu' gras dela masa din colț?.. Nu vezi cum îi cuprinde talia, și ea nu se împotrivesc?... Nu vezi cum îi șoptește la ureche?... De ce nu i-ai sărutat mâna măcar, căci vezi domnul ăla îi săruta gura... Zău ești marinimos, ești poetic, al dracului de poetic... te felicitez.

Și auziam cum *celalalt* rîde, a batjocură. Pe urmă adaugă:

— Mi-ar plăcea numai să știu, că ce vei dețuna mâine.

Nu știu cum, dar de câte-orî vorbește vre-unul din ei, totdeauna mi se pare, că are dreptate. Nu amândoi de-odată, ci fie-care succesiv.

Acum îmi era necaz, de ce mi-am dat banii și de ce m'am lăsat așa de lesne amăgit.

Dau să-mi număr paralele sub masă, și spre marea mea bucurie constat, că aveam cu două coroane mai mult, de cât credeam.

— Chelner un șnit.

Șnit-ul ăsta l-am cerut nu într'ată pentru mine, cât mai vîrtos pentru *celalalt*, care din fire e materialist.

Încetul cu încetul revolta i-se potoli.

Dar în curând mă pomenesc cu un bătrîn înaintea mea:

— Poftim ilustrate!

L'am depărtat c'un gest.

Celalalt zîmbia cu satisfacție:

— Corect! Doar nu vei ține în spate toți sîrăntoșii, când însuți ești sîrac.

Fumam liniștit, în speranța că acum i-am mulcomit pe amîndoi.

Ce amăgire!

Cînd îl țineam împăcați, aud în lăuntru meu șoapte tot mai pronunțate, până mă pomenesc cu o gălăgie. *Celalalt* tăcea satisfăcut, dar cel-dintîi ajunsese earăș la suprafață:

— Frumos! Alungi pe bătrînul neputincios cu un gest de suveran. Nu-l vezi cum se uită de lînnit la restul de mîncare din farfuria ta? Dacă ar lua înfățișarea favoritei tale de mai înainte — cu ochi albaștri și cu pîr buclat — ai fi mai bun, de inimă? Ai? Asta va să zică mărinimie? Merci...

Celalalt mormăia liniștit:

— De-a fi șnitul și mergi acasă, nu mai asculta la fleacurile lui!

Stam nedumerit și poate *celalalt* ar fi eșit blîruitor, dacă nu mă scotea din sîrite gestul

brusc, cu care domnul cel gras dela masa din colț, îi dete drumul bietului bătrîn. Sîrmanul! Ce încurcat își cerea scuze și cu câtă grabă își aduna ilustratele, ca să plece.

Îi fac semn să se apropie, dar nu mă observă.

Cît de cinstită era înfățișarea acestui biet bătrîn! Curățel, cu barba albă pieptănată frumos, cu plete cărunte... sîrmene plete venerabile, unde ați ajuns!

Îi fac din nou semn, dar nu mă observă nici de astădată și trece în odaia de alături.

Un adînc sentiment de mîhnire mă ia în stăpînire și mă îndeamnă să-l urmăresc cu privirea.

Chem un *piccolo* și-î spun să mi-l aducă.

Bătrînul își netezește mustațele și vine în pripă. Îmi face un compliment adînc (cât de rușinat eram în fața lui!) și mă întreabă:

— Domnul poruncește ceva?...

— Mi se pare, că ai nește ilustrate, să vedem...

Și în vreme ce răsfoiam prin ele, îl întreb:

— Cum ajungi d-ta, la vîrsta asta să vinzi ilustrate?...

— Mă rog... am fost la armată... m'am rentors cu un picior de lemn.... de lucru nu mai sunt bun... ce se fac... să cerșesc mi-e rușine...

Și ochii lui de-un albastru spălăcit, se umplu de lacrimi.

Cum stă drept și marțial în fața mea, îmi reamintește pe militarul voinic, plin de viață... Știea oare feciorul voinic și țănoș, că la bătrînețe are să stea drept și marțial înaintea unui băiețandru, ca acesta să se îndure și să-l cumpere ilustrate de câțiva cruceri?...

Abia se duse bătrînul, cînd *celalalt* isbucni earăș cu mult necaz:

— Bravo! Ești adevărat Mecenat. Dacă nu erai tu cu cei zece cruceri ai tîi bătrînul ar fi murit de foame. Trebuie să existe în lume și dobitoci de tagma ta, altcum leneșii și paraziții n'ar avea încătrău; ar trebui să muncească și ei. Dar nu vezi tu că bătrînul tîu venerabil era beat? N'ai simțit duhoarea de alcool? Urmărește-l și convinge-te, că de-a-dreptul în cărciumă se duce. Are să închine, la sigur, un păhar de rachiu în cinstea ta...

Cel dintîi mă liniștea:

— Nu-l asculta; bătrînul e om cîstit, ți-ai făcut pomană cu cei zece cruceri.

Și din vorbă în vorbă ei se pornesc la ceartă.

Și asta așa merge în totdeauna și pretutîndeni.

Nu pot scăpa nici-odată de hîrțuiala lor; nu fac un singur pas în viață să nu-l aud chemându-mă unul în dreapta, *celalalt* în stînga.

Și de aceea sunt totdeauna zăpăcit, și nu știu în cătrău anume să o ieau, ca să scap de povețele și de gâlceava lor fără de sfîrșit.

Simin.

FAUST

— de G. E. Lessing. —

Legenda despre Faust a fost prelucrată de sute de indivizi cu mult înainte de marea dramă a lui Goethe. În literatura germană Lessing este primul, care a voit să-i dea o formă adevărat dramatică. S'a și ocupat doi ani cu acest subiect, fără de a-l da vre-odată. A apărut un „Faust“ anonim, care s'a atribuit lui Lessing. Întreaga compoziție însă dovedește, că nu e a lui, decât o singură scenă, care se deosebește mult de celelalte. Această scenă e de Lessing și e una dintre cele mai frumoase scene ale dramaturgiei germane. Faust

cere să-i vină cel mai sprinten spirit al iadului, pe care să și-l ia în serviciu. Apar deodată șapte spirite, dintre cari Faust are să-și aleagă unul. Iată scena întreagă.

Faust: Voi, sunteți iuțimea iadului?

Spiritele: Noi.

Faust: E deopotrivă a voastră iuțime?

Spiritele: Nu.

Faust: Și care e cel mai iute?

Spiritele: Eu.

La spălat de rufe.

Faust: Minune, că dintre șapte draci sunt numai șase mincinoși.

Faust: Imi trebuie să vă cunosc mai de-a-proape.

Spiritul I: Să poate. Cândva!

Faust: Cândva? Cum o înțelegi. Știu și draci! predica despre căință?

Spiritul I: Da — celor încăpăținați. — Dar nu ne opăci.

Faust: Pe tine cum te chitămă și cât ești tu de iute?

Spiritul I: Mai iute ți-aș putea-o dovedi, decât răspunde.

Faust: Ei bine. Privește. Ce fac acum?

Spiritul I: Treci repede cu degetul prin flacăra luminii.

Faust: Și nu mă ard. Te du și tu și treci de șapte ori așa de iute prin flăcările iadului și nu-ți arde pielea. — Tu taci? — Nu pleci? — Să știu și draci! lauda? — Da. Da. Nu este așa de mic păcat, pe care voi din mână cumva să-l lăsați. — Al doilea, cum te chitămă?

Spiritul II: Chil, pe care limba voastră trăgănată îl botează: săgeata pestilenței.

Faust: Și cât ești tu de iute?

Spiritul II: Ce crezi, că sunt nedemn de numele ce-l port?

Faust: Atunci te du; slugește medicilor. Cu mult prea-ncet ești pentru mine. —

Faust: Al treilea, — te chitămă —?

Spiritul III: Mă chitămă Dilla; și-ale vânturilor aripi mă poartă.

Faust: Și tu al patrulea?

Spiritul IV: Mă chitămă Iutta, căci lunec pe razele luminii.

Faust: O voi, a căror iuteală în margine de numerî o poți cuprinde. Nemernicilor!

Spiritul V: De-a ta mănăie nu-î învrednici. Ei sunt numai solia Satanei în lumea cea trupească: iar noi în cea spirituală. Pe noi mai iuți ne vei afla.

Faust: Tu ce iuteală ai?

Spiritul V: Ce-o are gândul omenesc.

Faust: Aceasta e ceva. Nu-s însă în totdeauna iuți ale omului gândiri. Nu, când vorbă este de drept sau de virtute. Ce leneșe-s atunci. Tu poți, când vreați, iute să fi; dar cine-mi garantează, că în totdeauna veți voi? Nu, în iuțime atât de puțin mă încred, precât în mine, trebuia încredere să am. Ah! — la spune-mi tu a ta iuteală.

Spiritul VI: Sunt iute ca și răsbunarea răsbunătorului?

Faust: Răsbunătorului? A cărui răsbunător?

Spiritul VI: A celui puternic, a celui îngrozitor, care singur se răsbună, căci deliciu îi este răsbunarea.

Faust: Drace! Cărtești; căci ved, că tremur te cuprinde. Iute, zici tu, că ești ca răsbunarea lui — era să-î zic pe nume. — Nu, să nu-l mai amintim aci între noi. — Să fie oare iute răsbunarea lui? Iute? — Și eu mai am încă vieată? Și mai păcătuiesc?

Spiritul VI: Și faptul, că te lasă să păcătuiești, e răsbunare.

Faust: Și un drac să vie, aceasta să mă învețe?! Dar astăzi abia! Nu, nu-î iute răsbunarea lui; și dacă tu nu ești mai iute, decât răsbunarea lui — te du. — Și cât ești tu de iute?

Spiritul VII: O tu neîmpăcate muritor de nu îți sunt nici eu destul de iute —

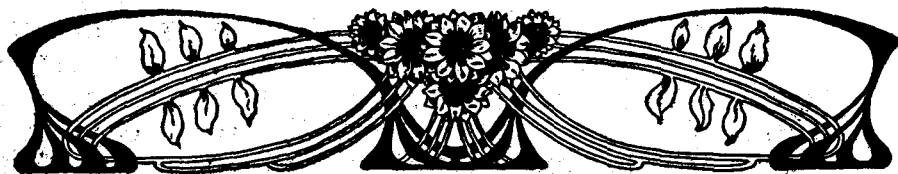
Faust: Spune, — cât de iute?

Spiritul VII: Nici mai mult, nici mai puțin, decât e trecerea din bine la rău.

Faust: Haha! Tu ești al meu! Ca trecerea din bine la rău! — Da, aceasta este iute. Nimic nu e mai iute. — Depart de aici, voi melci ai iadului. — Depart. — Ca trecerea din bine la rău. — Da, aflat-am singur cât este de iute. — Am aflat. —

Trad. de Sebastian. —

Orpheus

DORINȚĂ.

Departeaș vrea de-aici să vîr
 În alte lumî senine,
 În dimineața de Florî
 Să mă cunun cu tine.

Să ne-așezăm în satul nost,
 S'avem în deal o casă,
 Să fiu cel mai cuminte 'n sat
 Și tu cea mai frumoasă.

Să vie și mama la noî,
 Că 'î necajită tare,
 Să aibă tichn'un an orî doî
 Orî cât pămînt mai are.

Și să trăim acolo'n munî
 De cât trăi avem parte,
 Eu sara să-mî adun săteniî
 Și să le spun din carte:

Că sunt din neam împărătesc
 Din țară depărtată,
 Că doară și pămîntul ăst
 Era al lor odată . . .

Și că aîi oameniî 'nvējaî
 Așteaptă să se nască
 Un mare craî împărăjesc
 De legea românească.

Copiiî noșîi tu să-î înveî
 Credeul . . . Născătoarea . . .
 S'ajung să-î vîd cîntînd pe toî
 În strană, sîrbătoarea.

Atunce împăcat cu rostul
 Acesteî lumî deșerte,
 Să mor, să-mî zică satu 'ntreg:
 Că Dumnezeu să-l ierte!

Și popî nost din întîmplare
 Vre-un oaspe-atuncî să-î vie;
 Pe cine 'ngropî părinte aî?
 — Pe-un om de omenie! . . .

Octavian.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CRONICA.

Adunarea generală a societății pentru crearea unui fond de teatru român. s'a ținut—după cum am amintit în numărul trecut—in Bistrița în zilele de 7 și 8 Sept. n. a. c.

Bistrițeniî au primit cu adevărată dragoste românească pe oaspeții sosiî. În ședința primă s'a cetit raportul general și al cassarului.

Cel mai mare interes l-a deșteptat raportul și propunerile comitetului în chestia modificării statutelor societății și a măsurilor de luat în vederea înființării teatrului român. Raportul acesta, care se abate dela hotărîrea de a schimba statutele, constată faptul, că și în cadrul statutelor de acum societatea putea

pune în lucrare acelea mijloace, cari să pregătească înființarea teatrului nostru.

Nou alesul director al gimnasiului din Năsăud, d. *Ioan Păcurar* a ținut o conferință despre artă. În a doua zi s'a cetit disertațiunea d-lui *Dr. Valeriu Branișce*: „Cum jucăm teatru?“, ear d. *Dr. Iosif Blaga* a întreținut publicul cu o conferință din domeniul artei dramatice. Adunarea peste tot a avut un succes strălucit.

Tolstoi în România. Cel mai mare scriitor rus în viață, Leon Tolstoi, escomunicat fiind de sfîntul sinod, voește să părăsească Rusia și să se stabilească definitiv în România. Să vestește că în 28 Septembrie va sosi în Sinaia, unde va fi prezentat reginei Elisabeta. Iarna o va petrece în București, iar vara în roman-

ticul sat din apropierea Sinaiei, Poiana Tapului, unde i s'va clădi o simplă, dar comodă vilă. Tolstoi de multă vreme corespundează cu re-gina Carmen Sylva, pe care-o stimează foarte mult.

BIBLIOGRAFIE.

Teoria asigurărilor asupra vieții de Ioan I. Lăpădatu.

Domnul Lăpădatu, muncitorul nostru co-leg, a dat la lumină o publicațiune valoroasă, care are menirea să vulgarizeze știința asigur-ărilor pe viață.

După istoricul asigurărilor, d-sa cu un frumos aparat științific, face teoria matematică asupra asigurării pe viață, a unei, douor și mai multor persoane.

Cartea, fiind una din cele puține ale ra-muluți acestuia, azi la ordinea zilei, merită atențiune deosebită.

Stilul înalt și metoda tractării, inaccesibile ori-cui, impun cartea exclusiv interesului clasei culte și specialiștilor.

*

Anuarul V, al societății pentru fondul de teatru român pe anul 1901—1902, publicat sub îngrijirea secretarului societății Dr. Iosif Blaga, în partea literară cuprinde:

1) Discursul președintelui societății, d. Vulcan, ținut la adunarea generală din Șimleu.

2) Un capitol din activitatea diaconului Coresi, disertație cetită tot acolo din partea d-lui Nicolae Sulică, prof.

3) Mișcarea teatrală la noi în anul 1901, de Dr. Iosif Blaga.

4) Societatea teatrală G. A. Petculescu (Aduș la istoria primei societăți teatrale ro-mâne ambulante din Transilvania, Ungaria și Bănat) de Dr. Valeriu Braniște.

5) Teatru ca mijloc al culturei, disertație de Ioan Budișan.

Biografia (din cartea de aur a membrilor fundatori).

6) Cestiunea teatruului la noi de Ioan Scurtu.

Cuprinsul preste tot e bogat și feliurit; anuarul s' recomandă de sine.

ILUSTRAȚIILE NOASTRE.

Sărutul din urmă de Guillon. Aruncați de fur-tună în mijlocul mării, fără nădejde de scăpare, ră-tă-cesc purtați de furia valurilor nemiloase.

Urgia potopului s'ntește, valuri cât munții cu-tropesc luntrea și ea în clipele din urmă își perde con-știința. Ear' el în durere nebună ne-vrënd s'o lase pradă furtunei și sfășiind hainele de pe ea, în luptă desperată cu apele — depune ultimul sărut pe buzele ei nesimțitoare.

Reverie. (Pictura lui Adolfin Hermann). O cu-prinde dorul pe frumoasa orientală. Prinde mandolina și cu degetele-i gingașe scoate din strunele instrumen-tului o arie, care mână în mână cu doru-i fierbinte s'îndreaptă spre „el“, spre Făt-frumosul cu ochii mari și limpezi, care i-a șoptit odată o vorbă fermecătoare. Priviți-o cu băgare de samă și din ochi îi veți ceti o poveste lungă, lungă și duioasă.

La spălat de rufe. „Da mai țineți minte, dragile mele, ce era s' pătesc azi-vară... și de ce?... Auzi, dragă, par'-că n'o știa tot satu! Ori nu spusese Maria Onului la toată lumea: că-i una așa și-așa, că Radu chiar i povestise soru-mea câte și mai câte de ea... Și-apoi nu știi, draga mea și-a lui D-zeu, că Vuța Lenii o fă-cuse la Florii de două parale...? Să mă dea ea pe mine la lege... că ce-am spus dreptul... he-hei, stai fă, că nu ești prăsită în ceasul ăla! Acum eacă-to c'a ajuns la vorba mea! Uite să nu-mi ajute D-zeu — vorbă mare zic — de n'o fi văzut-o Nale-al nostru cu copilu în brațe, pe bulvard..... Tii da zdravănă fată are și Măria Grecului... Curat vorba aia: „Ce naște din pisică șoareci mănăncă?...“

Și-așa cu treanca-fleanca și nimica trece vremea și spală rufele, fără să obosească.

POȘTA REDACȚIEI.

Pygmalion. Omitând versurile mai nengrijite, le dăm numai pe cele frumoase din „Toamnă“, ca să te convingi, că d-ta știi scrie și frumos, când... vrei.

De jalea codrului plâng
Și de jalea codrului
Codrului pustiului,
Da mai mult de jalea mea
Mi s' rupe inima.

Iară speranțele mele
Vor înmormînta cu ele
Ai mei două-zeci ani tineri
Pedepsiți de Sfînta Vineri
Ca să nu li s'împlinescă
Nici o poftă tinerească.

Și deaceea 's trist la gând
Că mi-e toamnă prea curînd!

Cinqcoeurs. Versificația bunișoară; fondul gam banal.

Comitetul de redacție.

Șef-redactor: ALEXANDRU CIURA. Editor și redactor resp.: AUREL PAUL BĂNUȚIU.

Membr.:

OCTAVIAN GOGA	IOAN LĂPĂDAT
IOAN LUPĂȘ	VĂSILE E. MOLDOVAN
IOAN MONTĂNI	SEBASTIAN STANCA
DIONISIE STOICA	GEORGE ZĂRIA.